

Iz historije šibenske pomorske književnosti

Velimir Laznibat

Razvitak starije dalmatinske književnosti nije mimošao ni Šibenik. Književni krug u XVI. vijeku nije se onako intenzivno razvio kao u Dubrovniku, Hvaru i Zadru, ali je ipak Šibenik dao vrijedni prilog našoj starijoj književnosti. Interesantno je, da se književnost u Šibeniku bolje razvila u doba humanizma i da sve više njen razvoj slabi prema novijem vremenu. Upravo je šteta, da je sva ta književnost pisana latinskim jezikom uobičajenim za humaniste XV. vijeka. U kasnijem razdoblju književnost na hrvatskom jeziku nije se u Šibeniku učvrstila, pa gotovo i nemamo u XVI. vijeku poznatijih pjesnika. Tome su uzroci u tome što Šibenik prodajom Dalmacije dolazi pod mletačku vlast, zatim najezda Turaka i duboko ukrijepljeni humanizam s rano razvijenom književnošću na latinskom jeziku, koji se smatrao boljim i višim, ali i prikladnijim za pravo pjesništvo, da se i ne govori za naučna, u prvom redu povijesna djela, kakva nam je dao Šibenik.

Mnogi su naši ljudi XV. i XVI. vijeka posvetili svoj rad tuđim narodima. Među njima je i Šibenčanin Antun Vrančić, političar - feudalac i diplomat u Ugarskoj, i Trogiraniin Trankvil Andreis, posrednik i diplomat u službi viš država. I jedan i drugi su proveli svoj burni život daleko od rodnog kraja, za koji su uvijek osjećali duboku ljubav. Pred kraj života Andreis se vratio u svoj Trogir, gdje je i umro 1571. godine. Vrančić se nije vratio u svoj Šibenik, ali je svoj stav prema rodnome gradu lijepo pokazao u pismu spomenutom Andreisu: »Kamo sreće da mogu i ja jedva jedan put vratiti se u domovinu, da uživam tamo onu slast slobode, koja se nijednim zlatom ne može nadoknaditi«. U jednom drugom pismu, koje je uputio istom Andreisu, kada se ovaj već nalazio u Trogiru, ovako piše: »Jao meni nesretniku, koji tako kasno shvaćam udobnost mirna života u domovini«.

Među suvremenicima bio je Vrančić cijenjen, što svjedoče mnoge posvete naučnih i književnih radova.

U kulturnom radu istakli su se još dva Vrančića: Miše, brat Antunov i Faust, sin Mišin. Ovaj posljednji, koji je također zapao u vrtlog tuđeg svijeta, nije se nikada iznevjerio svome rodu, pa iako s ponosom ističe, da je Hrvat i Slaven, ipak pomalo zaboravlja svoj materinski jezik, jer se školovao u Italiji i malo se družio s našim ljudima. Izdao je »Rječnik« latinskog, talijanskog, njemačkog, mađarskog i hrvatskog jezika i time dao značajno djelo starijoj leksikografiji.

Posebno pak treba istaknuti one Šibenčane, koji su svoj rad posvetili rodnome gradu. U nji-

hovim djelima naići ćemo na zanosne patriotske riječi u slavu Šibenika, pa nije isključeno i više citata o primorju i moru, koje je u mnogim dalmatinskim djelima opisano, opjevano i slavljeno.

U drugoj polovici XV. vijeka javlja se humanista Juraj Sižgorić, koji piše latinskim i talijanskim jezikom, ali su mu djela puna patriotizma i to najvećma u slavu rodnog grada. Nije nam sačuvano njegovo manje djelo na talijanskom jeziku »Delle piu nobili prerogative di Sebenico«, ustvari elegija Šibeniku. Drugo štampano djelo »Georgii Sisgorei Sibenicensis elegiarum et carminum libri III« sadrži 62 pjesme, među kojima ima i rodoljubnih. Jedna od najljepših takvih pjesama u zbirci je »Elegia de Sibenicensis agri vastatione«, na koju nas upozorava dr. Milivoj Šrepl u »Radu« 138. Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti: »Tko (pjesmu) pročita, odmah će osjetiti, da je napisao pravi pjesnik i da je pjesma odjek iskrene, duboke i osjećajne boli«. Pjesma ima 49 distiha, i dijelom opisuje tursku navalu na Šibenik i okolicu, što je prikazano dramatski živo.

Pogrešno bi bilo smatrati, da Sižgorić pripada onom krugu pjesnika - latinista, koji s prezirom gledaju na narodnu književnost. Njegovo prozno djelo »De situ Illyriae et civitate Sibenici«, koje je sačuvano u rukopisu, uvjerit će nas u njegovu ljubav prema narodnom blagu. Iz djela doznajemo, da je autor skupljao hrvatske narodne pjesme i poslovice i prevodio ih na latinski. U XVII. poglavlju »De morbius quibusdam Sibenici« nalazi se pohvalna bilješka o narodnoj književnosti: »Pogrebne naricaljke naših žena vrelije su od plača Tetidina i majke Eurialove, svadbenih poskočnica, kakve se kod nas pjevaju u kolu, nema ni Katul ni Klaudijan, ljubavnih pjesama, kakve noću pjeva zaljubljena mladež, jedva da ima Tibul, Propercije, Gal ili Safo...«

Spomenuto djelo »De situ...« ima uvod, 17 poglavlja i epilog. Jedno poglavlje (VI) odnosi se na Dalmaciju (»De situ Dalmatiae«), dok u najviše poglavlja govori o Šibeniku, okolici i otocima. Budući da je to prozno naučno djelo, sve je napisano mirnim tonom pripovijedanja, ali se mjestimično osjeća ljubav piščeva za rodne obale i svoj grad.

Šibenčanin Dinko Zavorović bavi se poviješću. Vršio je neku veću vojničku dužnost u Krajini i isticao se kao veliki neprijatelj Turske i Mletaka. Svoje povijesno djelo »Povijest Dalmacije« piše latinskim jezikom, a sadržajno ne prelazi polovicu XV. vijeka (zapravo do 1437.). Tek na kraju djela govori nešto o događajima svoga vremena. »Povijest« nije vrijedna za današnju znanstvenu upotrebu, ali je vrijedna spo-

mena, jer je prva pisana građanska povijest Dalmacije.

Na talijanskom jeziku Zavorović je napisao šibensku povijest »Trattato sopra le cose di Sebenico«. To je djelo sastavljeno na temelju čiste istine: vjerodostojnih pisama i javnih gradskih isprava. Sačuvao se jedan dio te povijesti, upravo obrada od rimskih vremena do pada pod Veneciju (1412). U oba djela ističe se piščeva rodoljubna misao.

Baš u razdoblju između Šižgoričeve i Zavorovićeve povijesti rodnoga grada, opjevali su Šibenik dva pjesnika: Ivan Nardin latinskim sti-

hovima i Petar Divnić, koristeći se Nardinovim stihovima spjevao je veću hrvatsku pjesmu »U pohvalu grada Šibenika«, u kojoj se divi ljepotama i bogatstvima prirode i mora u okolici Šibenika.

Humanistički zanos za pjesništvo i nauku zahvatio je Šibenik već u XV. vijeku, ali je šteta, da se taj zanos nije širio u kasnijim vjekovima sa djelima na našem jeziku. Mora se priznati, da su i ta humanistička djela puna patriotizma, čime se i ponosimo. Stoga nije čudno, da u Kukuljevićevoj knjizi »Glasoviti Hrvati prošlih vjekova« nalazimo rasprave o Vrančiću, Andreisu i Zavoroviću.